

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПРАВОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

БЕЛІЧЕНКО Олександра Валентинівна - доктор філософії за спец. 081 Право, асистент кафедри теорії права та конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9423-0488>

УДК 340.116:316.42

DOI 10.32782/EP.2023.3.20

Стаття присвячена визначенню сучасного розуміння понятійно-категоріального апарату у сфері глобалізації через аналіз лінгвістичного, історичного та концептуального розуміння.

Зокрема зазначено вагомість понятійно-категоріального апарату для правової науки. На думку автора, весь спектр понятійно-категоріального апарату національного права слід розмежувати у дві групи. До першої належать усталені поняття, що ввійшли широко в нормативно-правову систему та легко тлумачаться не тільки фахівцями у галузі права, але й громадянами з пересічною правосвідомістю. До другої групи належать новітні поняття, виникнення яких пов'язано зі зміною соціальної реальності. З'являються та трансформуються суспільні відносини, тому існує ціла низка новітніх понять та термінів, які потребують додаткового аналізу.

Семантичне тлумачення поняття «глобалізація» вказує на його широку затребуваність в планетарному масштабі. В контексті історичної ретроспективи поняття «глобалізаційний» виникло раніше, ніж сформулювалося його реальне розуміння, та застосовувалося як синонім поняття «загальний», «всесвітній».

Суттєвий розвиток понятійно-категоріального апарату почався з розвитком наукового розуміння та намаганнями імплементувати невизначені трансформації суспільного життя в сталу доктрину окремих наук. Розвиток глобалістики як окремої науки трансформував розуміння глобалізації у всеохоплюючий визначальний процес сучасності. Правова глобалістика як наука розвинулась під впливом

загального спрямування глобалістики в межах окремих наук.

На сучасному етапі розвитку розуміння глобалізації відбувається унормування понятійно-категоріального апарату без «ейфорійного» захоплення науковим предметом дослідження та зведення його до процесу уніфікації та інтеграції в окремих сферах суспільного життя.

Новітня парадигма правової термінології у сфері глобалізації потребує узгодженого термінопоняття, що ґрунтується на наступних позиціях: інтелектуальність дефініціювання, відносність, структурність, варіативність.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалістика, понятійно-категоріальний апарат, теорія держави і права, дефініція.

Постановка проблеми

Понятійно-категоріальний апарат становить основу теорії держави і права, а остання як методологічна дисципліна є базисом всього правознавства. Лінгвістичне вираження поняття не тільки формує мову права, але й створює плацдарм для правотворчої діяльності. Від ефективного понятійно-категоріального апарату залежить й правотлумачна сфера в державі, оскільки розуміння норм права є необхідним елементом їх дотримання.

Погоджуємося з І. Онищуком в тому, що «функція техніки юридичного письма виявляється в такому вигляді юридичної практики, як правотворчість. У результаті вдосконалення техніки юридичного письма

масив позитивного права втрачає стихійний характер і стає вираженням певної заздалегідь осмисленої структури, підпорядкованої логіці внутрішньої будови. Юридичний текст – письмовий носій юридичної інформації та одна з найважливіших життєвих форм виразу права. Незважаючи на наявні суперечності в поглядах вчених-лінгвістів та юристів, більшість погоджується в тому, що будь-який текст має лексичну (мовну), логічну і граматичну основи, організовані певним чином письмово з метою передачі інформації. Тому немає сумніву, що юридичні тексти, незалежно від їх функціонального призначення і прагматичної ролі, мають такі ж основи» [1, с.92].

Весь спектр понятійно-категоріального апарату національного права слід розмежувати у дві групи. До першої належать установлені поняття, що ввійшли широко в нормативно-правову систему та легко тлумачаться не тільки фахівцями у галузі права, але й громадянами з пересічною правосвідомістю.

Поряд з цим, право увесь час оновлюється. Це пов'язано зі зміною соціальної реальності, з'являються та трансформуються суспільні відносини, тому існує ціла низка новітніх понять та термінів, які потребують додаткового аналізу. Для прикладу, військово-політичні умови, в яких перебуває нині наша держава, у широкий вжиток вводять такі термінопоняття як «мобілізація», «комбатант», «регулярні війська» тощо. Розвиток технологій та інформаційних засобів зумовлює формування цілої галузі права – «ІТ право», де термінопоняття, що потребують додаткового тлумачення, мають дуже широкий аспект вживання: від найпростішого «електронне урядування» до професійного «фільтрація», «авторизація», «фешінговий сайт», «технологія блокчейн» тощо.

Тому визначаємо вагомою роль фахівців у галузі теоретичної юриспруденції для виведення належного розуміння термінопоняття.

В межах цієї наукової статті зупинимося на понятті «глобалізація». Це зумовлено тим, що воно отримало широке використання у правовій та суміжних сферах, проте кінцевого, усталеного розуміння немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми інтеграції національних систем у світовий простір є провідними й актуальними напрямками сучасної науки. Аналізу різних аспектів глобалізаційних процесів присвятили роботи О. Білорус і В. Власов, Е. Гідденс, Е. Макгрю, В. Новицький, К. Поланьї, Дж. Сакс, І. Фішер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, П. Хірст та інші.

Останнім часом активізувались дослідження у царині правової глобалістики. Представниками цього напрямку науки виступають Н.Бортник, О. Дякович, І. Жаровська, Н. Ортинська, Р. Матяшовська та інші. При цьому у сучасній науці відсутня єдина синтетична глобалістична концепція щодо теоретико-правового обґрунтування понять та чинників, що призводить до дисбалансу розвитку правової науки.

Метою статті є визначення сучасного розуміння понятійно-категоріального апарату у сфері глобалізації через аналіз лінгвістичного, історичного та концептуального розуміння.

Виклад основних положень

На сьогодні відсутній єдиний понятійно-категоріальний апарат щодо розуміння «глобалізації», поряд з цим в правовій доктрині цей термін використовується доволі часто. Розуміння сучасного трансформаційного процесу залежить від того, яким буде обрано визначальний термін. Тому дослідження глобалізації має включати уважний і критичний аналіз самого терміну. Плутана або оманлива основна концепція компрометує загальне розуміння проблеми.

Уявлення про глобалізацію захопили багато інтелектуальних досліджень протягом останніх десятиліть. В академічних і непрофесійних колах багато хто дотримується думки, що ця концепція може стати аналітичною опорою для розуміння соціальних змін у сучасному світі. Звісно, «глобалізація» – не єдина точка входу для такого дослідження, але вона є відправною точкою для опису суспільних перетворень та основою для правових процесів майбутнього.

Звернемося до історичної оцінки. Хоча термін «глобалізація» не був придуманий до другої половини двадцятого століття, він має більш тривалий родовід. В англійській мові іменник *globe* став позначати значення «планета» кілька сотень років тому, коли було встановлено, що Земля кругла. Прикметник «глобальний» почав позначати «світовий масштаб» наприкінці ХІХ ст. і замінив попереднє значення «сферичний». Дієслово «глобалізувати» з'явилося в 1940-х разом зі словом «глобалізм». «Глобалізація» вперше увійшла до словника американсько-англійського у 1961 році. Поняття «глобалізації» як умови суспільного життя почало застосовуватися нещодавно [2, с.6].

Зміни в міжнародному праві, економіці та швидкий розвиток технологічних аспектів спричинили нагальну потребу переходу від модного слова до вузької концепції.

Протягом останніх кількох десятиліть глобалізація також поширилася в інших мовах, окрім англійської: *quanqiuhua* китайською, *mondialisation* французькою, *globalización* іспанською, *globalisaatio* у фінській, *bishwavyarikaagan* непальською, *luan bo'ot* тиморською тощо. Серед основних світових мов, лише суахілі ще не набули єдиного поняття глобалізації, і це скоріше виняток, ніж правило.

Сьогодні концепція глобалізації розгортається в різних дисциплінах, у всьому світі, через розвиток теоретичних підходів і в усьому політичному спектрі. Представники наукової спільноти з часів міленіуму заявляли, що глобалізація – це «кліше дня». На проблемі зосередилася вся світова спільнота та почала розвиватися наука «глобалістика», що аналізувала процеси в контексті змінних детермінант.

Згодом, глобалістика як наука знаходить свій практикологічний аспект в різних сферах наукових знань, формуючи комплементарні знання в різних галузях, якщо говорити про юриспруденцію, то тут останнім часом чітко прослідковується затребуваність правової глобалістики як оновленої системи правової інформації.

Тут слід погодитися з І.Жаровською та О. Дякович в тому, що «розвиток правової глобалістики зумовлюватиме такі процеси:

оновлення системи права та системи законодавства через можливості адекватного поєднання імплементованих міжнародних і глобальних ціннісних правил поведінки й національно-ментальних правових субстанцій; формування державної політики та визначення зі стратегією розвитку державно-правових парадигм; орієнтацію правової сфери в новітніх тенденціях та інноваційних механізмах; позитивний вплив на громадянське суспільство й правову свідомість, освітню та інформаційну сферу; потенційну можливість відмежувати державу від негативних наслідків глобалізації та глобальних проблем шляхом реалізації превентивних заходів; посилення активності міжнародної співпраці в усіх сферах народного господарства й культури» [3, с.12].

Слід звернути увагу, що більшість наукових досліджень методологічно розширюють значення предмету дослідження. Тут не сталося винятку, деякі теоретики навіть представили глобалізацію як центральну точку для альтернативної парадигми соціального дослідження [4].

В сучасному розвитку соціально-правової реальності не спостерігається особливого «захоплення» науковцями тематики глобалізації, у всякому разі вони не ставлять її в основу будь-якого явища, що існує в державі чи соціумі. J.E. Stiglitz вказує, що «глобалізація була перепродана». Науковець пояснює це тим, що «політики та деякі економісти помилково стверджували, що торговельні угоди базуються на створенні робочих місць. Приріст ВВП або зростання були переоцінені, а витрати, включно з несприятливими наслідками розподілу, були недооцінені. Ці перепродажі мали важливі політичні наслідки, включаючи підрич довіри до еліт, які виступали за глобалізацію. Невдачі глобалізації та хибна реакція на неї надали багато уроків: про важливість науки та навчання в суспільстві, важливість спільного прийняття фактів, небезпечні наслідки навмисного дезінформування громадськості та безглуздя ігнорування наслідків розподілу економічних сил лише тому, що вони можуть призвести до зростання. Після каталогізації невдач глобалізації слід повернути політику на кращий шлях [5].

Тому новітня парадигма правової термінології потребує узгодженого термінопоняття, що ґрунтується на наступних позиціях.

По-перше, визначення – це більше, ніж лексикографічна розвага, і, навпаки, має ключ до розв’язання інтелектуальних та політичних цілей та наслідків. Інтелектуальне визначення має прокласти шлях до прозріння. Щоб бути максимально корисним, таке нове поняття, як глобалізація, повинно бути визначено таким чином, щоб відкривати нове розуміння. Воно не повинно просто повторювати те, що вже є відомим. З правової точки зору, визначення ключової ідеї має сприяти цінностям та інтересам, які закладені в юридичній політиці держави. Жодна концептуалізація не є політично нейтральною. Тому потрібно ретельно розмірковувати про норми та відносини влади, які відображає будь-яке визначення.

По-друге, кожне визначення є відносним. Кожне розуміння ключового поняття відображає історичний момент, культурне середовище, географічне розташування, соціальний статус, індивідуальність особистості. Дійсно, якщо не в цілому, то в деталях кожен опис ідеї є унікальним. Кожна людина розвиває концепцію, яка відповідає досвіду та прагненням. Немає загальновизнаного визначення, яке було б універсальним. Вимагати від усіх відповідати одній точці зору – означало б вимагати від багатьох людей відмовитися від себе. Мета визначення полягає не в тому, щоб знайти одне розуміння – це забезпечує загальне визнання, але щоб створити розуміння, яке можна ефективно трансформувати до окремого тлумачення.

По-третє, жодне визначення не є остаточним. Визначення основних понять необхідні для надання ясності, цілеспрямованості і внутрішньої послідовності аргументів. Однак пізнання – це постійний винахідницький процес. Кожне визначення є умовним і підлягає переоцінці. Дефініція перебуває в русі і не є сталою константою.

По-четверте, варіативність визначення означає, що кожне формулювання має бути максимально чітким, точним, послідовним. Правильне визначення легко фіксує і передає розуміння. Дефініція повинна чітко висвітлювати проблему, про яку йдеться

та бути послідовною, оскільки необхідним є зв’язок між всіма ознаками, елементами, характеристиками дефініційного поняття. Як визначають закордонні науковці, «жодне визначення повністю не відповідає цим критеріям, але важливо прагнути до ідеалу» [2, с.17].

Висновок

Семантичне тлумачення поняття «глобалізація» вказує на його широку затребуваність в планетарному масштабі. В контексті історичної ретроспективи поняття «глобалізаційний» виникло раніше, ніж сформувалося його реальне розуміння, та застосовувалося як синонім поняття «загальний», «всесвітній».

Суттєвий розвиток понятійно-категоріального апарату почався з розвитком наукового розуміння та намаганнями імплементувати невизначені трансформації суспільного життя в сталу доктрину окремих наук. Розвиток глобалістики як окремої науки трансформував розуміння глобалізації у всеохоплюючий визначальний процес сучасності. Правова глобалістика як наука розвинулась під впливом загального спрямування глобалістики в межах окремих наук.

На сучасному етапі розвитку розуміння глобалізації відбувається унормування понятійно-категоріального апарату без «ейфорійного» захоплення науковим предметом дослідження та зведення його до процесу уніфікації та інтеграції в окремих сферах суспільного життя.

Література

1. Онищук І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний апарат. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 87-94.
2. Aart Scholte J. What Is Globalization? The Definitional Issue – Again URL: <http://hdl.handle.net/11375/28093>
3. Жаровська І. М., Дякович О. В. Правова глобалістика: до постановки проблеми. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 3. С. 7-13.
4. Mittelman J.H. Globalization: An Ascendant Paradigm? *International Studies Perspectives*, 2002. vol. 3, no. 1, pp. 1-14.

5. Stiglitz J.E. The overselling of globalization. *Bus Econ* 2017. Vol. 52, P. 129–137. URL: <https://doi.org/10.1057/s11369-017-0047-z>

**PROBLEMS OF THE TERM-
CONCEPTUAL APPARATUS OF LEGAL
GLOBALIZATION**

The article is devoted to the definition of the modern understanding of the conceptual and categorical apparatus in the sphere of globalization through the analysis of linguistic, historical and conceptual understanding.

In particular, the importance of the conceptual and categorical apparatus for legal science is indicated. According to the author, the entire spectrum of the conceptual and categorical apparatus of national law should be divided into two groups. The first includes established concepts that have entered widely into the regulatory legal system and are easily interpreted not only by specialists in the field of law, but also by citizens with average legal awareness. The second group includes the latest concepts, the emergence of which is connected with a change in social reality. Social relations appear and transform, therefore there is a whole series of new concepts and terms that require additional analysis.

The semantic interpretation of the term «globalization» indicates its widespread demand on a planetary scale. In the context of a historical

retrospective, the concept of «globalization» arose before its real understanding was formed, and was used as a synonym for the concepts of «general», «universal».

The significant development of the conceptual and categorical apparatus began with the development of scientific understanding and efforts to implement uncertain transformations of social life into a stable doctrine of individual sciences. The development of global studies as a separate science transformed the understanding of globalization as an all-encompassing defining process of modernity. Legal globalism as a science developed under the influence of the general direction of globalism within the limits of individual sciences.

At the current stage of the development of the understanding of globalization, the conceptual-categorical apparatus is being normalized without a «euphoric» fascination with the scientific subject of research and reducing it to the process of unification and integration in certain spheres of social life.

The newest paradigm of legal terminology in the field of globalization requires a consistent term concept based on the following positions: intellectuality of definition, relativity, structurality, variability.

Keywords: globalization, legal globalism, conceptual and categorical apparatus, theory of state and law, definition.